FLYGBLAD N:r 53. 1940

Reviderad upplaga av nr 6, 1933.

ÅTGÄRDER FÖR BEKÄMPANDE AV BLADMÖGEL OCH BRUNRÖTA HOS POTATIS.

Bland de sjukdomar, som angripa potatisen, är potatisbladmöglet, allmänt känt under benämningen »potatissjuka», en av de mest betydande. Särskilt under år med regnig hög- och eftersommar, gärna i förening med hög temperatur, blir dess skadegörelse av mycket allvarligt slag. Året 1927 kännetecknades exempelvis av ett synnerligen svårt bladmögelangrepp, vilket medförde, att potatisskörden i riket reducerades till 56 % av den normala. Den av potatisbladmöglet förorsakade skördeminskningen torde i genomsnitt per år kunna uppskattas till 2 à 3 miljoner deciton. Det är sålunda mycket angeläget, att allt, som göras kan, blir gjort för bekämpande av denna sjukdom. I det följande skola några anvisningar lämnas rörande de medel, som för detta ändamål stå till buds.

Sjukdomens symtom.

Då det vid bekämpningsarbetet är av största vikt, att sjukdomen säkert och på ett tidigt stadium blir igenkänd, skall en kort beskrivning av densamma här lämnas. Den visar sig som vissna, först grågröna, men mycket snart mörknande fläckar på blad (Fig. 1) och stamdelar. Fläckarna ökas mycket hastigt i antal och storlek, tills hela bladen dödats och hänga svartnade, som om de förstörts av frost. I fuktig luft framträda på bladens undersida i ytterkanten av fläckarna ett svagt, vitaktigt mögelludd, som i alla händelser framträder, om sjuka blad läggas på fuktigt läskpapper i en täckt skål. Sjukdomens första framträdande kan väntas ungefär vid tiden för potatisplantans blomning, men om väderleken är torr kommer den först senare. Endast sällan uteblir den alldeles.

Vid upptagningen av potatisen visar det sig att sjukdomen icke är inskränkt till endast de ovan jord befintliga delarna. Man finner på knölarna bruna till blygrå, något insjunkna fläckar, och om en sådan knöl

Fig. 1. Bladmögelangrepp på potatisblad; sjukdomen i tidigt stadium.

genomskäres, visar det sig, att köttet under dessa fläckar är brunfärgat till större eller mindre djup (Fig. 2). För denna sjukdomsyttring användes den träffande benämningen »brunröta».

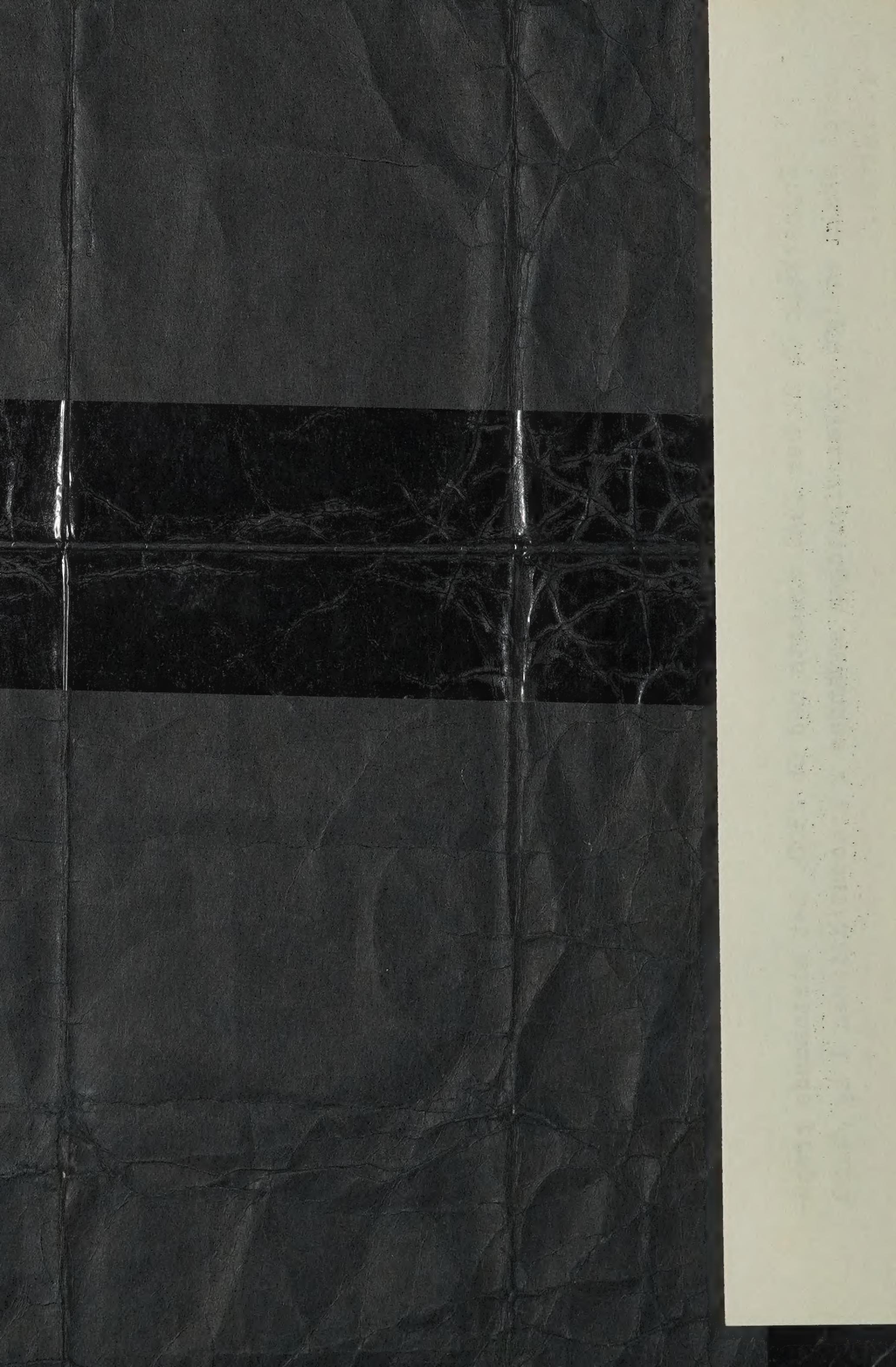
För sjukdomens bekämpande äro följande åtgärder att förorda.

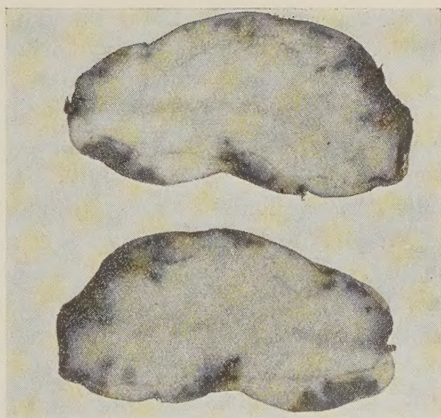
Användande av friskt utsäde.

Såvitt man hittills känner utgöra angripna knölar den enda eller i varje fall viktigaste källan för sjukdomens vidmakthållande från år till år. Det är därför av största vikt, att sådana icke användas till utsäde. Emellertid är det mycket vanskligt att genom sortering fullständigt frånskilja de smittade knölarna. Svagare angrepp förbises lätt; de kunna ofta nog upptäckas först sedan potatisen blivit rentvättad.

Man bör därför vid odling i större skala slå in på en annan väg för att försäkra sig om friskt utsäde. Utsädespotatisen bör odlas på ett särskilt,

Kopparkalk Ob 21 har 1941 ersatts med Ob 2300. Det sistnämnda preparatet skall enligt bruksanvisningen användas i koncentrationen 1 kg / 100 l. vatten.

Fig. 2. Brunröta i potatisknöl (ituskuren).

från konsumtionsodlingen skilt område och största omsorg användas för att hålla denna odling absolut fri från sjukdomar. De i det följande omnämnda besprutningarna böra beträffande denna odling utföras med den största noggrannhet, börjas vid blomningstiden, innan ännu något angrepp visat sig, och upprepas minst en gång. Upptäckes minsta spår av sjukdomen, sprutas utan dröjsmål ånyo. Under hela växttiden bör fältet stå under observation och alla svaga och sjuka plantor avlägsnas, så snart de upptäckas. Detta är mycket viktigt för bekämpande av de sjukdomar, som äro orsak till potatisens mycket omtalade urartning, såsom bladrullsjuka, mosaiksjuka o. d.; indirekt har förfarandet även betydelse för bladmöglets bekämpande, enär de svaga, av nämnda sjukdomar angripna plantorna äro lättare mottagliga för bladmögel och därigenom kunna bli smittohärdar för odlingen i sin helhet.

Odling av motståndskraftiga sorter.

Potatissorterna visa en mycket olika grad av mottaglighet för bladmöglet. Utan tvivel vore valet av motståndskraftiga sorter det enklaste medlet för sjukdomens bekämpande, förutsatt att det funnes motståndskraftiga sorter, som kunde under alla förhållanden uppfylla berättigade fordringar på en potatissort. Detta mål har emellertid hittills icke kunnat uppnås, och särskilda svårigheter möta oss beträffande de tidiga sorterna. Det råder en påtaglig parallellitet mellan tidighet och mottaglighet för bladmögel, så att alla verkligt tidiga sorter äro mycket mottagliga för sjukdomen. De mest motståndskraftiga sorterna finner man bland dem, som kräva längst utvecklingstid, och som därigenom få begränsad användbarhet i områden med kort vegetationsperiod. Ett gott stycke på väg kan man emellertid komma genom ett väl avvägt sortval. I det följande lämnas en kort sammanfattning av vunna erfarenheter angående i Sverige odlade potatissorters motståndskraft mot bladmöglet. Först må anföras iakttagelser, gjorda av odlarna själva och inberättade till växtskyddsanstalten av dess rapportörer under åren 1933—1938. Rörande många sorter äro uppgifterna rätt fragmentariska, men i åtskilliga fall äro anvisningarna fullt tydliga. Som otvivelaktigt mycket mottagliga framstå sorterna Mandelpotatis, Up

to date, Rosenpotatis, Early Puritan, Magnum bonum och Gullöga, medan Gloria, Woltman och Östergyllen (Favorit) ganska enstämmigt utpekas som förhållandevis motståndskraftiga. Mera motsägande uppgifter förekomma rörande sorter sådana som Birgitta och Majestic. Vad den förra beträffar torde motståndskraften hos sorten som sådan vara relativt hög, men hos individ, som angripits av virussjukdomar, är den starkt nedsatt, ett förhållande som synes kunna förklara de växlande omdömena.

Om jämväl de iakttagelser, som gjorts av anstaltens egna tjänstemän, samt erfarenheter från grannländer tagas i betraktande, torde de här angivna potatissorterna kunna grupperas på följande sätt med hänsyn till graden av mottaglighet; gränserna mellan grupperna äro emellertid icke skarpa.

1. Mycket mottagliga: Duke of York (Erstling), Dukker, Early Puritan, Early Rose (Rosenpotatis), Harbinger, Irish Cobbler, Mandelpotatis, Sharpes Express och Victor.

2. Något mindre mottagliga: Ben Lomond, Bintje, British Queen, Gullöga (ev. grupp 1), King Edward, Up to date.

3. Medelmåttigt mottagliga: Dir. Johansen, Eigenheimer (»Vaikijaur»), Erdgold, Eldorado, King George, Magnum Bonum, Majestic, Rosafolia.

4. Tämligen motståndskraftiga: Alfa, Birgitta, Jubel, Marius, Roode star (»Kabylpotatis»), Wohltmann.

5. Mycket motståndskraftiga: Ackersegen, Arran Consul, Hindenburg, Stärkereiche I, Parnassia.

Till de tidigaste sorternas genomgående mycket stora mottaglighet för bladmögel bör hänsyn tagas på så sätt, att odlingen av dessa sorter inskränkes till täckande av det allra första sommarbehovet. Under sommarens förra hälft är väderleken i allmänhet i Sverige föga gynnsam för bladmögelangrepp, varför t. o. m. dessa synnerligen mottagliga sorter ofta undgå angrepp. Även vid odling för utsädesändamål bör upptagningen icke uppskjutas för länge. I utlandet vinner användningen av omogen sättpotatis alltmer terräng, främst som ett hjälpmedel för motverkande av virussjukdomar; även som medel mot bladmöglet torde metoden icke sakna betydelse.

Besprutning under växttiden.

Ett synnerligen verksamt hjälpmedel för skyddande av potatisblasten mot bladmögel och därmed också knölarna mot brunröta är besprutning (eller bestoftning) under växttiden. En massa försök, utförda i olika länder, ha tydligt visat de stora fördelarna av denna kampmetod (Fig. 3).

Sedan lång tid har s. k. bordeauxvätska ansetts som det obestridligt bästa besprutningsmedlet och först under det senaste årtiondet ha jämbördiga konkurrenter uppträtt. Ett sådant konkurrerande medel är kop-

Fig. 3. Besprutningsförsök mot bladmögel. T. v. obesprutat, helt nedvissnat, t. h. besprutat, ännu helt oskadat.

parkalk Ob 21, vilket synes äga bordeauxvätskans goda egenskaper utan att förete vissa svagheter, som vidlåda denna. Till belysande av effektförhållandet mellan de båda besprutningsvätskorna må nedan anförda försöksresultat tjäna.

Behandling:	Totalskörd:		Friska knölar:	
	kg/ha	rel. t.	kg/ha	rel. t.
Försök 1934:				
Obehandlat	26 260	100	23 940	100
Bordeauxvätska; 1 %, 2 bespr.	31 320	119.3	29 960	125.1
Ob. 21; 1.2 %, 2 bespr.	33 460	127.4	32 160	134.3
Försök 1939:				
Obehandlat	18 625	100	14 426	100
Bordeauxvätska; 2 %, 2 bespr.	21 784	117.0	17 738	123.0
Ob. 21; 0.3 %, 2 bespr.	22 346	120.0	17 517	121.4
Ob. 21; 0.5 %, 2 bespr.	24 165	129.7	18 807	130.4

Under år 1934 jämfördes relativt svag (1 %) bordeauxvätska med Ob 21 av något högre koncentration (1.2 %). År 1939 däremot jämfördes 2 % bordeauxvätska — den koncentration som i allmänhet förordas — med Ob 21 i 0.3 resp. 0.5 % lösning. Överallt har Ob 21 hävdat sin ställning i förhållande till bordeauxvätskan, och den koncentration, som föreskrives i bruksanvisningen (0.4—0.5 %), bör anses tillräcklig.

Kopparkalk Ob 21 är ett utländskt preparat och kan under orostider eventuellt bli omöjligt att anskaffa. Bordeauxvätskan har av denna och

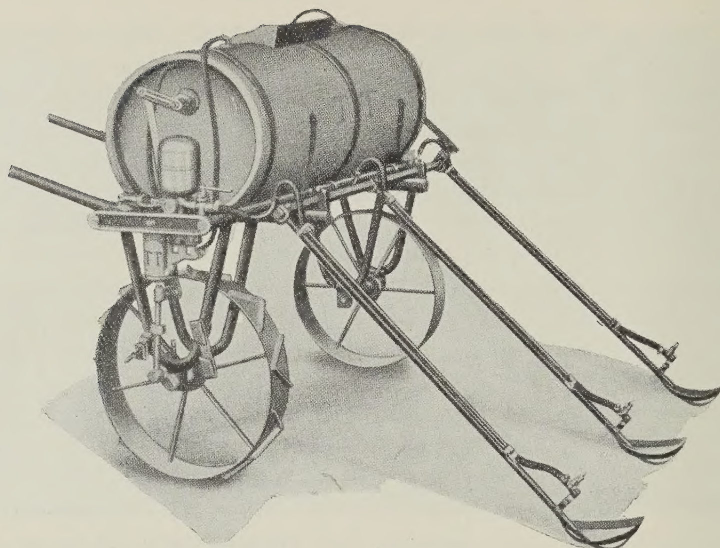

Fig. 4. Körspruta för potatisbesprutning, typ »Favorit».

kanske andra orsaker alltjämt en mission att fylla, varför här lämnas följande tillagningsföreskrift (för 2 % vätska).

1) I ett träkar nedlägges 2 kg. kopparvitriol (blåsten), som övergjutes med vatten. För att påskynda lösningen bör man stöta sönder vitriolkristallerna; i samma syfte kan man använda varmt vatten (t. ex. 10 liter). Sedan vitriolen blivit fullständigt löst, påfylles kallt vatten tills hela kvantiteten utgör 50 liter.

2) Samtidigt släckes i ett annat kärl 2 kg. nybränd kalk med litet vatten, varefter under omröring tillsättes mera vatten, så att vätskemängden även där blir 50 liter.

3) Vitriollösningen hälles i kärlet med kalkmjölk, och efter grundlig omröring provas vätskan med rött lakmuspapper, som kan köpas på apotek eller i kemikalieaffär. Om lakmuspapperet färgas tydligt blått, har vätskan riktig sammansättning. Inträder icke blåfärgning, erfordras mera kalkmjölk, som i sådant fall tillsättes i små portioner under omröring och upprepad provning med lakmuspapper. Det är av största vikt att detta färgas blått, emedan vätskan eljest kan förorsaka brännskador på bladen.

4) Vätskan omröres grundligt och silas innan den hälles i sprutan. Den färdiga vätskan är hållbar endast 1—2 dagar.

Utom bordeuxvätska har man även använt kopparsodalösning, till vilken i stället för kalkmjölk användes sodalösning (2½ kg. till 50 liter vatten), som blandas med vitriollösningen på ovan beskrivet sätt. Den är bekvämare än bordeauxvätska i tillagning och användning (den förorsakar

icke så lätt stopp i sprutorna), men synes i effekt stå något efter bordeauxvätskan.

Sprutningen skall utföras medelst en finfördelande spruta. För helt små odlingar kan man reda sig med en vanlig assuransspruta, förutsatt att man förser den med en s. k. bordeauxspridare. Eljest torde man för odlingar av intill ett par hektars storlek vara bäst betjänad av de pneumatiska ryggsprutor, som allmänt användas t. ex. för besprutning av fruktträd. Med en sådan kan man, om arbetet organiseras rationellt, bespruta ett potatisfält av 1 hektars storlek på 12—15 timmar. Gäller det besprutning av ännu större odlingar, kan man välja mellan att skaffa flera pneumatiska ryggsprutor eller en större, körbar, eventuellt motordriven spruta. De förra ha det företrädet, att de möjliggöra en mera individuell behandling av plantorna: spridaren kan riktas så, att potatisblasten blir duschad från alla sidor, även underifrån, vilket har stor betydelse för besprutningens effektivitet. Å andra sidan blir givetvis behovet av arbetskraft per arealenhet avsevärt större än då körsprutor användas. De sistnämnda äro ofta stora och tunga, och deras framförande i potatisåkern kan förorsaka en del skador på blasten, särskilt om denna är hög. Vid användande av bordeauxvätska, som sällan är fullständigt fri från små fasta partiklar, kan det lätt uppstå stopp i ett eller annat spridaremunstycke; maskinen måste då stannas för rensning, och om felet icke upptäckes genast, hinner en mista att uppstå i det besprutade fältet. Den sistnämnda olägenheten försvinner emellertid vid användande av Ob 21, som är fritt från fasta partiklar.

Som exempel på en för potatisbesprutning lämpad körspruta må nämnas den av aktiebolaget Tryggprodukt i Örebro tillverkade potatissprutan med hjuldriven pump, typ Favorit (Fig. 4). Spridarna äro hos denna spruta så anordnade att duschen träffar plantorna underifrån (jfr. ovan). Samma fabrik tillverkar även en bredare spruta med motordriven pump, typ Alpha. Avverkningskapaciteten vid potatisbesprutning uppgives av fabrikanten vara i förra fallet 1 ha/tim, i senare fallet 1½ ha/tim. Rörande priser på sprutor kan f. n. (juli 1940) meddelas, att en god ryggspruta kostar omkring 100 kr.; den ovannämnda Favorit-sprutan kostar c:a 600 kr. och Alpha-sprutan 2,100 kr.

För den som i stort vill använda sig av ryggsprutor är en sats batterisprutor med motorfyllpump något att reflektera på. De särskilda sprutorna anslutas genom en bekväm bajonettkoppling till motorpumpen, som inpressar vätska och luft till 10 atm. tryck på c:a 1 minut; 2 sprutor kunna samtidigt fyllas. Växtskyddsanstalten har som beredskapsåtgärd mot den hotande koloradoskalbaggen anskaffat sådan attiralj från firman Carl Platz i Ludwigshafen (jfr. Växtskyddsnotiser, nr. 3, 1939). Före krigsutbrottet kunde motorpumpen, modell »Patria», och 10 batterisprutor erhållas för 2,000 kronor.

Mängden av besprutningsvätska, som bör användas, är något beroende av blastens frodighet. I allmänhet kan beräknas en vätskemängd av 700 liter pr har, men om blasten är mycket frodig, bör vätskemängden ökas intill 1,000 liter. Det är viktigt, att plantorna bli så allsidigt fuktade som möjligt. Däremot är det icke lämpligt att använda alltför stora vätskemängder.

I stället för besprutning användes stundom bestoftning med bordeauxpuder. Sådana förekomma i handeln under olika namn och av växlande kvalitet. Som ett av de bättre torde Dana bordeauxpuder kunna nämnas. Bestoftning skall utföras då blasten är något fuktig av dagg och med användande av särskild stoftspridare; »breddsådd» av pulvret kan icke ge tillfredsställande resultat. Även vid noggrant utförande står bestoftningen i allmänhet tillbaka för besprutning.

Besprutning bör, så vida året icke är ovanligt torrt, utföras 2 gånger för erhållande av högsta effekt. Eftersom besprutningen har till ändamål att förebygga angrepp, är det av största vikt, att den första besprutningen utföres, innan sjukdomen tagit fart. Det första utbrottet kan väntas ungefär vid tiden för potatisens blomning, därest väderleksförhållandena äro gynnsamma för sjukdomen, och den första besprutningen bör förläggas till denna tidpunkt. Observeras minsta spår till angrepp får man icke dröja med besprutningen. Å andra sidan är det icke skäl att spruta alltför tidigt, medan ännu blasten befinner sig i den hastigaste tillväxten. Besprutningen nr 2 utföres efter 2—3 veckor eller så snart sjukdomen visar tendens att taga fart.

Övriga åtgärder.

Från angripen blast kan smitta lätt överföras till förut friska potatisknölar vid upptagningen. Det är därför lämpligast, att blasten några dagar före upptagningen avhugges och bortföres från fältet.

Stark kupning av potatisen har visat sig till en viss grad kunna reducera smittöverföringen till knölarna.

Slutligen är det av vikt, att potatisen vid inläggningen i källare och stukor är så torr som möjligt, och att temperaturen i förvaringsrummen icke är för hög. Lämpligast är en temperatur av 3—5°; den bör i alla händelser icke överstiga 8°.

Emil Kihlströms Tryckeri A.-B., Stockholm 1940
11289